

A gyermekkor árnyai

A sötét szobák. A gyermekkor sötét szobái. Az ablakon bevetülő fények, az ívlámpák imbolygása az utca fölött. A szél. Sivít, dudál a szél, szikrázik a téli ég. Dorombol a vaskályha, a karikák résein át vörös foltok vetülnek a fekete falakra.

Sötét bútorok a homályban.

A recsenő, sötét szekrények, komódok. Az órák bongása. A délutánok csendje.

A téli esték.

A szorongás a csendben. A gyerek torokszorító félelme.

*

Harmincnyolcban vagy harminckilencben történt. Kölyök voltam, hét-nyolc esztendő. Egy pesti bérház harmadik emeletén laktunk, tágas szobákban. Az épület földszintjén volt az apám vendéglője. Afféle családias törzsvendéglő, majdnem minden sarkon akadt ilyen. Nappal inkább átmenő forgalmat bonyolítottak le, a sötét hozta a hasznót; délben megjöttek az ebédvendégek, aztán pangott az üzlet alkonyatig. Telente csak a sötétsben égett ilyenkor a villany, a hátsó helyiségek félhomályban maradtak. Szerettem ezeket az órákat, az üres vendéglő olyan volt, mint egy néptelen színpad, ahol még nem kezdődött el az előadás. Bejárhattam minden zegézugát, leülhettem az asztalokhoz, hozzányúlhattam a tárgyakhoz. Hat óra tájt megérkeztek az első kuncsaftok, havat hoztak be a cipőjükön meg a kabátgallérjukon, a kokszkályhához álltak, tenyerüket az öntöttvas tető csúcsa fölé tartották, toporogtak, amíg csak át nem járta testüket a meleg. Amikor növekedett a forgalom, és felgyújtották a termék világításait, minket, gyerekeket kiharancsoltak az üzletből. Nagyanyákkal fel kellett mennünk a lakásba.

– Majd a pincér felviszi a vacsorát! . . .

Lenn, a vendéglőben fellendült az élet, férfiak ülték körül az asztalokat, kártya járta meg hangos, vidám beszéd; vacsorákat rendeltek; sercegett a zsír a konyhában, a serpenyőben vese-velő pirult; poharak csengtek, edények csörömpöltek; cigaretták füstje szállt a tejszínű lámpaburák körül – szerettem volna ott maradni a vendégek között, nézni, hallgatni őket, szerettem volna részt venni a nyüzsgésben, de nem lehetett.

Azon az estén hideg volt, száraz, fagyos február. Szél rázta az ablaktáblákat, ide-oda táncolt a falakon az utcai fény, ugráltak az árnyak. Nem kattintottuk fel a csillárt, csak egy kis, selyemernyős éjjeliszekrény-lámpa világított; nagyanyánk a fotelba telepedett, s régi, keményfedelű könyvből olvasott mesét. Ősz hajú, kedves asszony volt, szemüvege mögül ki-kitekintett, amint ujját a sorokon tartva németből fordította a szöveget: afrikaiak kalandjairól szólt, a képeken szerencseneket láthattunk, meg fehér vadászokat krokodilok meg elejtett vízilovak tetemei körül.

Emlékszem a szobára, az ablakok keresztfáira, a tömzsi szekrényre, a rézágy gombjaira, a terítőkre, a rojtokra a terítők szélén; emlékszem a kályha ajtaján kivetülő fényfoltokra, a kislámpa megpörkölődött selyemernyőjére. Húgom nagyanyám lábánál ült, és gyönyörködve hallgatta a már unásig ismert mesét; én egy széken ültem, egyenes derékkal, egyre türelmetlenebbül, egyre jobban szorongva. Úgy éreztem, egyedül vagyok, kirekesztve mindenből, ami élet, rab vagyok, fogoly egy sötét verem-

ben. Dudált a szél, és ez a felerősödő-elhalkuló hang kísértetiesnek tetszett. Néztem őket – húgomat és nagyanyámat, és nem érttem, hogy miért nem félnek ettől a messziről érkező hangtól. Vajon miért nem rettegnek a homálytól, ami körülveszi őket is a kislámpa fénykörén túl? Dermedten ültem, hallgattam a német szavakat meg a fordítást; az eredeti szöveg rímelt, nagymama tolmácsolása akadozott; az utcáról fel-felvillant a táncoló fény.

Csengettek.

Éles, kurta csengetés volt, belehasított a csendbe, de nem riadalmat keltett bennem, hanem örömet: történik valami, jelentkezik az élet. Nagymama letette a könyvet: – Ez Miklós lesz... – és kiment az előszobába. Valóban a pincér érkezett; kinnolint, főtt tojást, vaját hozott a tálcán, s kinek-kinek a kedvenc bögréjében az esti teát. Ott álltunk az ajtóban, Miklós fehér kabátját cibálta a szél – számomra egy felmentő sereg zászlaja lengett-lobogott a sötétben. A pincér a vállá fölött tartotta a tálcát, beszélt valakivel – egy hölgy érdeklődött valamelyik emeleti lakó felől. Miklós felvilágosította, a kérdezősködő meglepett, heves mozdulatot tett, hozzáért a tálcához, az megbillent a pincér tenyerén, de más baj nem is lett, csupán a bögrém hullt a földre és tört darabokra.

Világosan emlékszem a pillanatra, a bögre cserepeire a gang kövén, a bajkeverő sopánkodására, Miklós dühös kifakadására – és a belőlem feltörő zokogásra. A csörmpölést követő pillanatnyi csend után jajongó, hisztérikus sírás rázott meg, mintha szörnyű fájdalom ért volna. Nem is tudtak megvigasztalni. Óbégattam és üvöltöttem, toporzékoltam; a pincér elképedt, kétségbeesett, hogy ügyetlensége okozta egetverő sírásomat.

Pontosan emlékszem rá, ennyi idő múltán is, hogy ott, abban a pillanatban tudtam, oktalan ez a féktelen zokogás. A bögre elvesztése nem indokolta ezt a heves kitörést. Mégsem tudtam parancsolni magamnak. Bekísértek a szobába, csitítottak, talán a húgom is; a pincér a fejemet simogatta, nagyanyám ölelgetett, de hasztalan. A díványra hasaltam, ömlöttek a könnyeim, azt hittem, a szívem hasad meg, fáj a sírás, merő fájdalom voltam, merő kétségbeesés; sírtam és sírtam, amíg csak bele nem fáradtam.

Ami darabokra tört, értéktelen volt, fehér fajansz, színes matricával. Gyári holmi. Mindig abból kávéztam, teáztam, de különösebben nem ragaszkodtam hozzá. Akkor hát miért sajnáltam annyira?

Nem, ennek a hisztérikus rohamnak semmi köze sem volt a bögre eltöréséhez. Inkább a néma délutánnak, a téli alkonyatnak, az imbolygó fényeknek-árnyaknak, a homálynak – valaminek, aminek nincs neve. Gyúlt, gyúlt bennem valami pánik, valami különös félelem. Riasztott a szél sivitő hangja. Rettegéssel töltött el az élet nesze, az élet csendje, a közelgő éj, a falakat átitató sötét.

Vagy talán csak a régi terítő rojtja.

A szekrény reccsenése.

Szorongtam.

A gyerek szorong. Nemcsak az, akit bánthanak, akit elhagynak, akit megvernek, akit gonoszul bánnak. Engem szerettek. Féltettek. Szüleim jól éltek, becsülték egymást, a gondukat viselték. Nagyanyák, nagynénik, rokonok fogtak körül. Mégis félelmetes volt minden. Minden homályban állt, mint téli esteken a lámpa fénykörén túl a szoba.